

Kulturmiljø av regional interesse i Strand kommune

Dette dokumentet er et uttrekk fra temakart-Rogaland og viser kulturmiljø av regional interesse som er del av Regionalplan for kulturmiljø.

[Se oversikten over hele Rogaland i en interaktiv kartløsning i Temakart-Rogaland.](#)

Oversikten er et kunnskapsgrunnlag for videre planlegging og utvikling i kommunene, og skal bidra til forutsigbare prosesser gjennom at informasjon om hva som er regionalt viktige kulturmiljø og landskap, blir kjent og tilgjengelig. [Du finner mer informasjon om oversikten i Regionalplan for kulturmiljø kapittel 7 og 8.](#)

I tillegg til kulturmiljøa i dette dokumentet er kulturmiljø og landskap registrert av Riksantikvaren også en del av regionalplanen. Disse er i fra Riksantikvarens nasjonale register over kulturmiljø og landskap (NB!-registeret og KULA), Utvalgte kulturlandskap i jordbruket (UKL) og freda områder og kulturmiljø (Askeladden). [Les mer om kulturmiljø og landskap av nasjonal interesse.](#)

[Les mer om Utvalgte kulturlandskap i jordbruket hjå statsforvalteren.](#)

Innhold

Kulturmiljø av regional interesse i Strand kommune	1
Tau Mølle	2
Strand kirke.....	5
Idse.....	9
Borgåsen	11
Vågabakken og Jørpelandsvågen.....	15
Svenskebyen	18
Jørpeland stålverk	20
Jørpelandsåna - Sagholmen.....	23
Kolabygda-Meling-Nordland	25
Dalen Kraftverk.....	28

Tau Mølle

id	31
Navn	Tau Mølle
Kommune	1130 - Strand
Tema	Industri og næring
Periode	1800-1999
Kilde	Temaplan for kulturminne og kulturmiljø 2018-2022 i Strand kommune, Askeladden, Strand bygdebok, Strand bygdemuseum
Vernestatus	Hensynssone (pbl), Kulturminneplan

Skildring

Langs Taura-fossen i nærheten av havnen på Tau ligger Tou Mølle og Mølleparken. Mølledriften på Tau startet i 1855 og tre kvernhus er godt bevart i sitt opprinnelige miljø langs Taura-fossen. Tou

Bryggeri lå opprinnelig ved mølla og var i drift fra 1858 fram til de overtok Aktiebryggeriet i Stavanger i

1908. Bakgrunnen for å bygge både mølle og bryggeri på Tau var de gode vannressursene, da særlig Taura-fossen som rant hele året. I 1907 ble det bestemt at Tou Mølle skulle omgjøres til handelsmølle. Dette førte til at dagens Tau Mølle, en stor hvit industribygning langs vannet, ble bygget og utvidet i løpet av første halvdel av 1900-tallet.

Ved siden av Tou Mølle ligger Mølleparken, en hage i landskapsstil som ble anlagt kort tid etter at mølle- og bryggeridriften startet. Hagen ble omlagt og modernisert i 1930–32 og det var da parkens lysthus og paviljong ble bygget. Midt i Mølleparken ligger den gamle direktørboligen kalt Villa Tou. Villaen var originalt bygd i sveitserstil, men i starten på 1900-tallet ble den utvidet og ombygd til jugendstil.

Omfang

Kulturmiljøet består av Tau Mølle, gamle Tou Mølle, Mølleparken og Villa Tou.

Regional interesse

Kulturmiljøet har stor industrihistorisk verdi tilknyttet til mølle- og bryggeridrift. Mølleparken er et verdifullt friluftsområde og Villa Tou brukes til lokale arrangementer, og gir dermed betydelig bruksverdi.

Sårbarhet og forvaltning

Kulturmiljøet bør forvaltes i tråd med kommunens kulturminneplan.

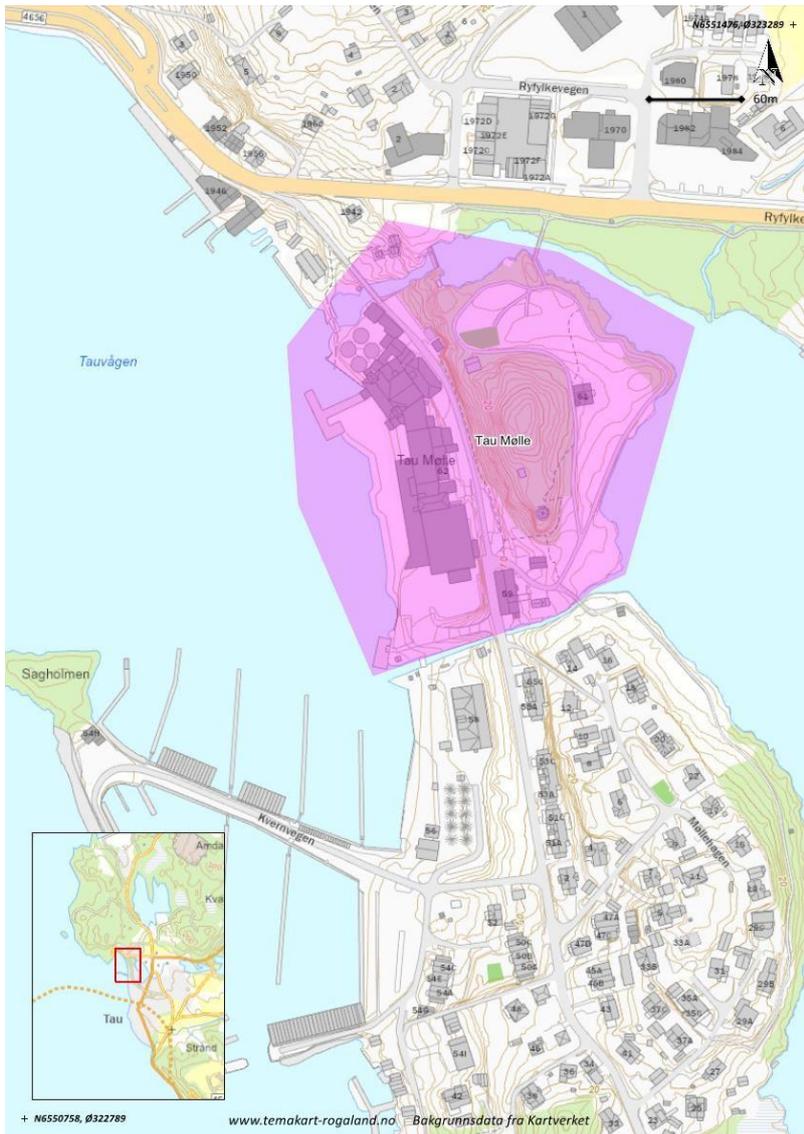
Deler av kulturmiljøet er regulert til hensynssone H570 i reguleringsplan for skoleområdet på Tau og Krossvatnet, vedtatt i 2018.

Tau mølle 2017

Vedlegg til regionalplan for kulturmiljø
Sist endret 23.05.2023

Kartutsnitt

Avgrensning pr. 28.09.2022

Strand kirke

id	32
Navn	Strand kirke
Kommune	1130 - Strand
Tema	Tradisjon og religion, Landbruk og kulturlandskap
Periode	Før- og etterreformatorisk tid
Kilde	FINK vedtatt i 2005, Temaplan for kulturminne og kulturmiljø 2018-2022, Askeladden
Vernestatus	Kulturminneloven, Kulturminneplan, Hensynssone (pbl)

Skildring

Strand kirke er en listeført kirke som ble vigslet i 1874. Det er ei langkirke med saltak og liggende panel. Denne kirketypen blir kalt Linstow-kirke, men det er arkitekt Fredrik von der Lippe som blir kreditert som arkitekt for kirken på Strand.

Kirken står i nordlig del av en middelalderkirkegård som fortsatt er i bruk. Eldste omtale av en kirke på Strand er fra 1280. Ifølge skriftlige kilder var Strand hovedkirke i 1620 med anneks på Høle.

Strand kirke er omgitt av et vakkert kulturlandskap med flere monumentale gravhauger. Den mest iøynefallende haugen ligger innenfor gjerdet til kirkegården, og blir kalt Ekornhaugen. Gravhaugen har et tverrmål på 24 meter og er 3 meter høy. Litt lengre nede i Kyrkjebakken ligger en annen stor gravhaug, Ryttergrava. I 1934 raste deler av haugen ut, og en hellekiste kom da til syne. I hellekisten lå det over 50 gjenstander, og dette er et av de rikeste vikingtidsfunnene vi kjenner fra Rogaland. Videre bortover Løbrekkvegen ligger det flere store gravhauger på høydedraget, deriblant

Jonsokhaugen og Varhaugen. Gårdsanlegget på Løbrekk er også en viktig del av kulturmiljøet.

Gårdsanlegget er ikke blitt undersøkt av arkeologer, men det kan trolig dateres til folkevandringstid (400-570 e.Kr). Her finnes fem hustufter, gardfar og flere gravrøyser. Hustuftene er mellom 6 og 34 meter lange, hvor de lengste husa har hatt to rom. Like vest for tuftene ligger det to store gravhauger, hvor den største har et tverrmål på 18 meter. På en stor stein sørvest for tuftene finnes det også skålgroper. Skålgropene er trolig fra bronsealderen (1800-500 f.Kr).

Nede ved Strandastøa ligger ei 24 meter lang nausttuft fra folkevandringstid (400-570 e.Kr) og vikingtid (800-1050 e.Kr).

Flere av de nevnte kulturminnene er skiltet og inngår i en 2 km lang kulturminneløype.

Omfang

Kulturmiljøet strekker seg fra strandsonen, Strandastøa, i sør til de bebygde områdene langs Varhaugvegen, Løbrekkli og Ospevegen i nord. Størsteparten av kulturminnene innenfor kulturmiljøet er vist med hensynssone i gjeldende kommuneplan vedtatt i 2012.

Vedlegg til regionalplan for kulturmiljø

Sist endret 23.05.2023

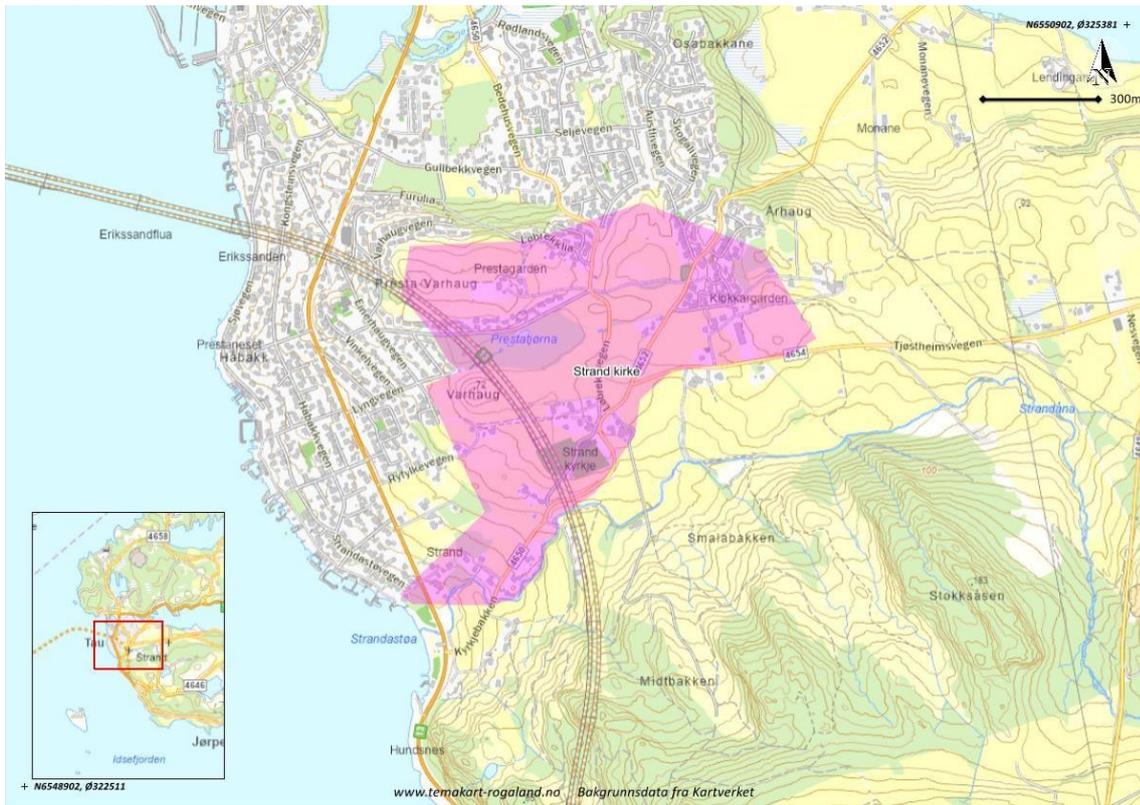
Regional interesse

Strand kirke, sammen med de mange automatisk freda kulturminnene i området, utgjør et vakkert kulturlandskap med stor tidsdybde. Et kirkested med røtter tilbake til middelalder og de monumentale gravhaugene vitner om et viktig område med lang tradisjon for bosetning og som religiøst samlingssted. Mange av kulturminnene er godt synlige i landskapet, noe som gjør at kulturmiljøet har stor opplevelses-, formidlings- og bruksverdi.

Hovedbilde

Vedlegg til regionalplan for kulturmiljø
Sist endret 23.05.2023
Kartutsnitt

Avgrensning pr. 28.10.2022

Bildevedlegg

Gravhaugen Varhaug på Strand

Vedlegg til regionalplan for kulturmiljø
Sist endret 23.05.2023

Tufter etter gardsanlegg fra jernalderen på Løbrekk

Strand kirke med solcellepanel på sydvendt tak, februar 2023

Idse

id	219
Navn	Idse
Kommune	1130 - Strand
Tema	Kystkultur fiskeri handel og sjøfart, Landbruk og kulturlandskap
Periode	Etterreformatorisk tid
Kilde	Temaplan for kulturminne og kulturmiljø 2018-2022.
Vernestatus	Kulturminneplan

Skildring

Området omfatter Idse gård med tilhørende naustmiljø mot nordøst, bestående av restene av 13 naustbrygger, hvorav 7 naust fortsatt er bevart. I et av naustene har det vært bygd trebåter.

Bygging av naust har lang tradisjon på Idse og spor etter naust fra så langt tilbake som eldre jernalder er ikke uvanlig. Disse naustene består ofte av en grunnmur i stein med grindkonstruksjon i treverket.

På gardstunet er to eldre våningshus bevart. Det ene av disse er oppført som et midtgangshus, omkring år 1760, og har vært brukt som tingstue. Begge våningshusene er satt i vernekategori A i SEFRAK-registeret, noe som betyr at de er vurdert til å ha svært høy verdi.

Omfang

Kulturmiljøet omfatter et lite område på nordsiden av Idse og strekker seg fra Idsevegen og mot nordøst til sjøen.

Regional interesse

Idse gård, med våningshus, eldhus og driftsbygning, fremstår som godt bevart, og har høy kulturhistorisk verdi.

Naustmiljøet i nordøst er delvis bevart, men stående bygg, tufter og brygger viser tydelig hvordan området har vært brukt på 1800- og 1900-tallet. Naustmiljøet representerer eldre bruk av sjøen, og har høy kulturhistorisk verdi.

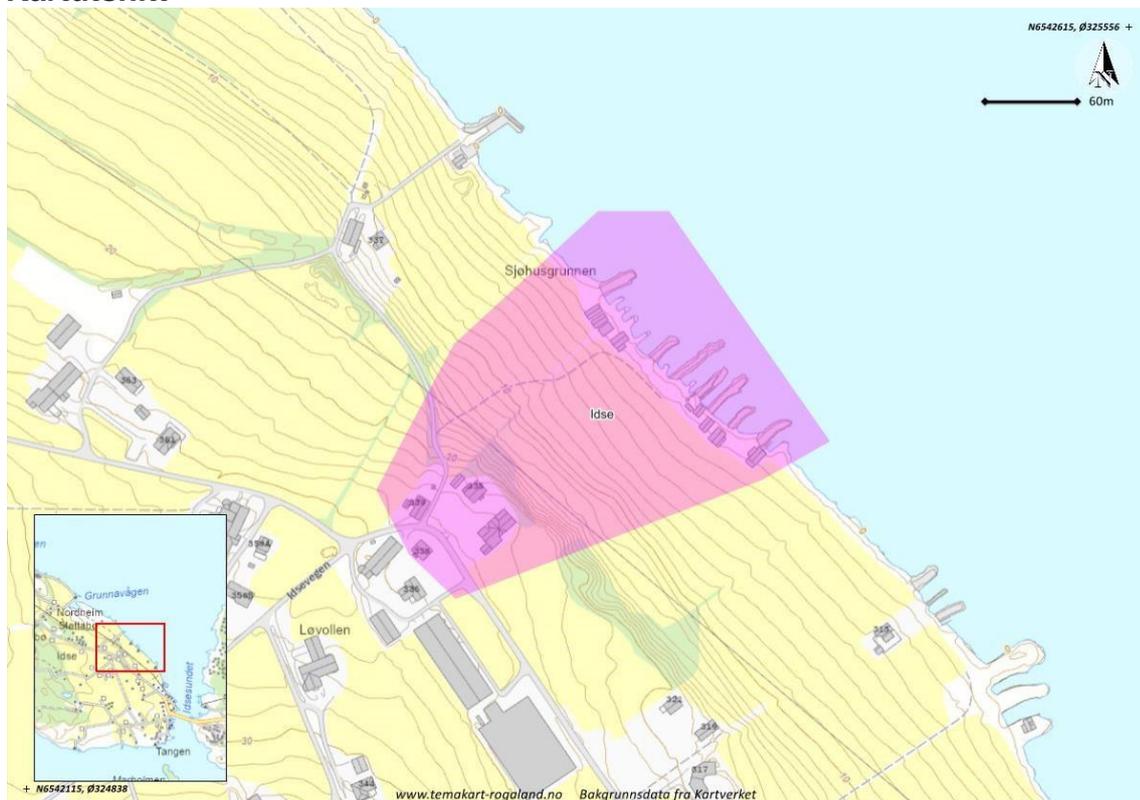
Vedlegg til regionalplan for kulturmiljø
Sist endret 23.05.2023

Hovedbilde

Våningshus på Idse gård

Kartutsnitt

Borgåsen

id	460
Navn	Borgåsen
Kommune	1130 - Strand
Tema	Krig og konflikt
Periode	Før- og etterreformatorisk tid
Kilde	Askeladden, Temaplan for kulturminner og kulturmiljø 2018-2022, Strand bygdemuseum (http://strandbygdemuseum.no/arkiv/858) og Temarapport kulturminner og kulturmiljø utarbeidet av Asplan Viak i 2017 i forbindelse med kommunedelplan for Nordmarka
Vernestatus	Hensynssone (pbl), Kulturminneloven, Kulturminneplan

Skildring

Tau fort ble etablert av tyskerne under andre verdenskrig. Fortet var en strategisk viktig stilling rundt Talje- og Hidlefjorden og skulle vokte innseilingen til Stavanger. Det hadde fire kanoner og ca. 100 menn fast stasjonert.

På 1970-tallet ble fortet reetablert av det norske forsvaret. I 2014 ble det meste av fortet sanert, men fremdeles finnes det spor etter bygninger, veier, kanonstillinger og bunkere. På Borgåsen ligger det også ei bygdeborg fra jernalder. Dette viser at området har hatt en viktig forsvarsstrategisk plassering langt tilbake i tid.

Omfang

Avgrensningen følger i stor grad kommunedelplan for Nordmarka.

Regional interesse

Borgåsen har stor tidsdybde og høy kulturhistorisk verdi med forsvarsverk fra både forhistorisk og nyere tid. Området er en viktig kilde til kunnskap om vår krigshistorie. De synlige sporene etter krigsminner fra før- og etterreformatorisk tid gir området en høy formidlings- og opplevelsesverdi.

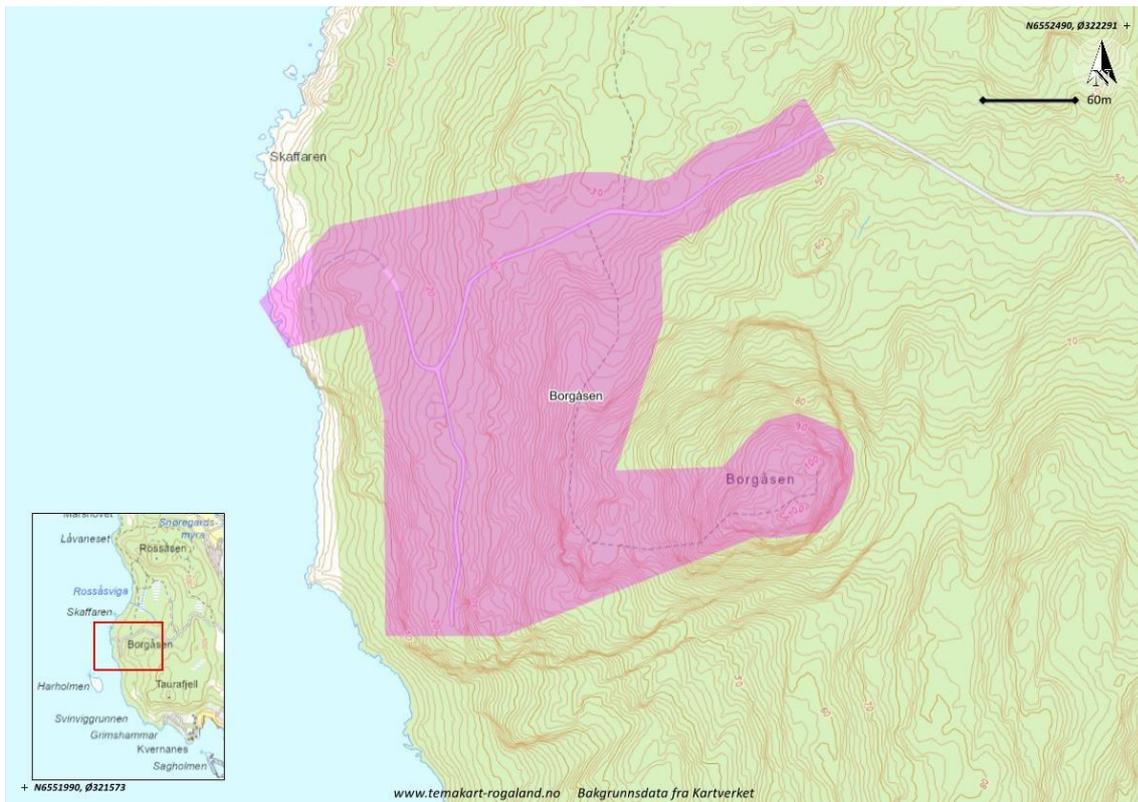
Vedlegg til regionalplan for kulturmiljø
Sist endret 23.05.2023

Hovedbilde

Frå Borgåsen

Kartutsnitt

Avgrensning pr. 28.10.2022

Vedlegg til regionalplan for kulturmiljø
Sist endret 23.05.2023

Bildevedlegg

Fra Borgåsen 1

Fra Borgåsen 2

Fra Borgåsen 3

Vågabakken og Jørpelandsvågen

id	33
Navn	Vågabakken og Jørpelandsvågen
Kommune	1130 - Strand
Tema	Busetting, by- og tettstadutvikling
Periode	1850 - 1950
Kilde	Kulturminneplan for Strand (2018), FINK
Vernestatus	Hensynssone (pbl), Kulturminneplan

Skildring

Området kring Jørpelandsvågen har ei lang og samansett historie. Sentralt i området ligg bygningane i Vågabakken, der de eldste husa er fra slutten av 1800-talet. Innenfor kulturmiljøet har en også flere bygninger som er knyttet til stålverket sin tidlige historie. Vest i området har en kontorbygninger og funksjonærboliger som ble oppført på begynnelsen av 1900-tallet. Nord i området ligg Verkshotellet som ble brukt av verket sine gjester og funksjonærer.

Omfang

Kulturmiljøet strekker seg fra sjøen i sør til Direktør Poulsons gate i nord og fra Stålverksvegen i vest til å inkludere bygningsrekka nord for Vågabakken i aust.

Regional interesse

Kulturmiljøet Vågabakken og Jørpelandsvågen har stor arkitektonisk og kulturhistorisk verdi som representant for etableringa og utviklinga av ei tradisjonell jordbruksbygd som brått vart ein moderne industristad. Funksjonærboligene, Verkshotellet og kontorbygningene som er knytt til stålverket er en viktig del av historia til stålverket og har høy arkitektonisk verdi. Området er med på å vise den nasjonale historia om urbanisering og industrialisering på begynnelsen av 1900-talet.

Sårbarhet og forvaltning

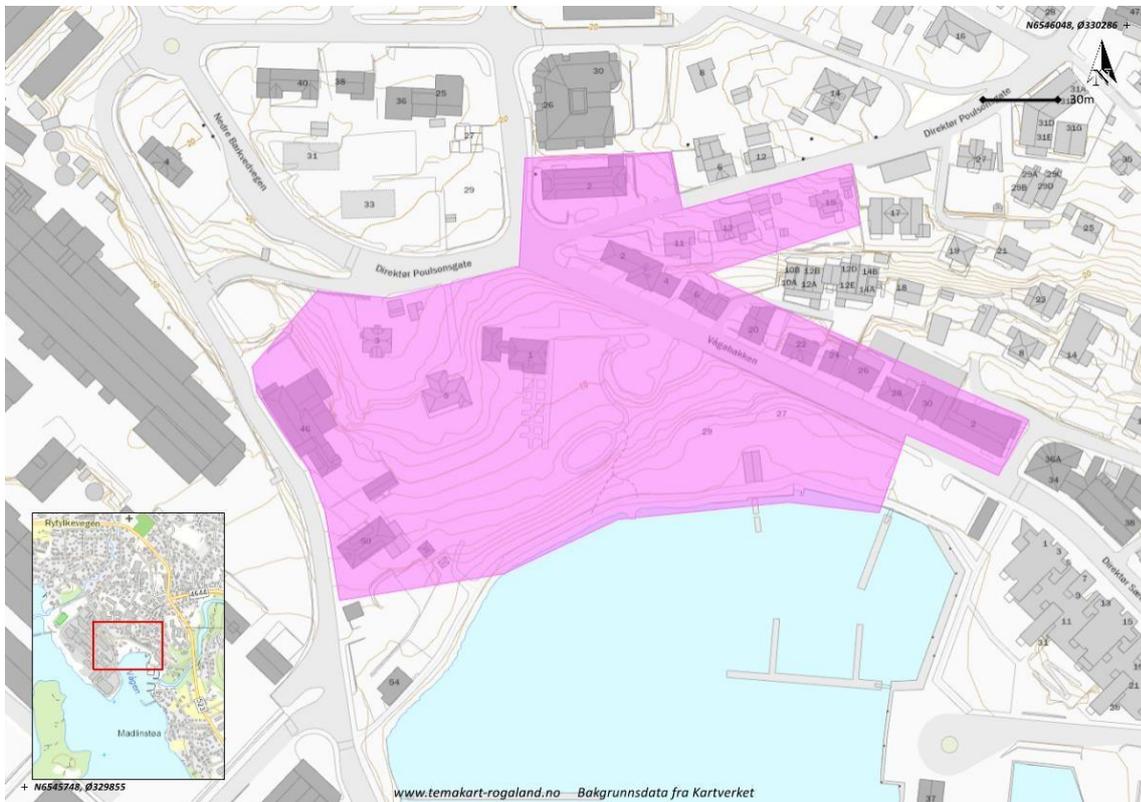
Kulturmiljøet Vågabakken og Jørpelandsvågen omfatter til sammen åtte områder som er regulert til hensynssone H570 for bevaring i områdereguleringsplan for Jørpeland sentrum, en plan som ble vedtatt i 2016.

Vedlegg til regionalplan for kulturmiljø
Sist endret 23.05.2023

Hovedbilde

Fra Jørpelandsvågen
Kartutsnitt

Fremad II har hjemhavn i Jørpeland. Fremad II ved ankomst til Jørpeland etter fullendt restaurering.

Svenskebyen

id	63
Namn	Svenskebyen
Kommune	1130 - Strand
Tema	Busetting, by- og tettstadutvikling, Industri og næring
Periode	1900-1924
Kjelde	Temaplan for kulturminne og kulturmiljø 2018-2022
Vernestatus	Hensynssone (pbl), Kulturminneplan

Skildring

"Svenskebyen" er eit bustadfelt i Jørpeland sentrum som vart oppført i samband med etableringa av stålverket, tidleg på 1900-talet. På denne tida var det vanleg i Noreg - i nye industrisamfunn som Jørpeland - at industriselskapa bygde bustader for arbeidarane og familiane deira. Husa vart oppførte i 1919 og er bygde i jugendstil. Husa var særst moderne for si tid og bebruarane hadde mellom anna sin eigen hageflekk. Årsaka til at området vart kalla "Svenskebyen" var dei mange svenske fagarbeidarane som kom til Jørpeland, og som fekk bustad her.

Omfang

Området omfattar 11 hus. Området har om lag same utstrekning som bevaringsområdet i kommuneplanen.

Regional interesse

Området har store verdiar knytta til arkitektur og eit godt bevart einskapleg bygningsmiljø i Jørpeland sentrum. Kulturmiljøet er også interessant som ein representant for den tidlege industrihistoria i Noreg.

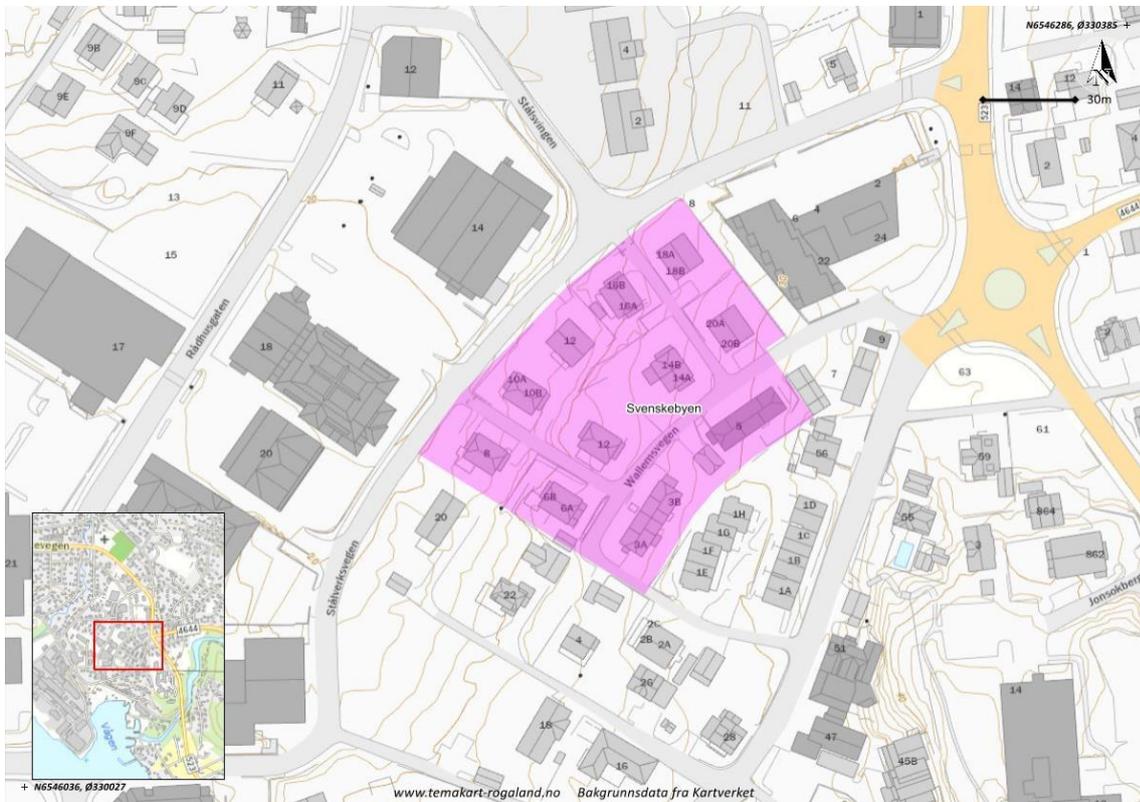
Sårbarhet og forvaltning

Området er regulert til omsynssone bevaring i reguleringsplanen for Jørpeland sentrum, ein plan som vart vedteken i 2016.

Vedlegg til regionalplan for kulturmiljø
Sist endret 23.05.2023
Hovedbilde

Frå Svenskebyen
Kartutsnitt

Avgrensning pr. 28.10.2022

Jørpeland stålverk

id	89
Namn	Jørpeland stålverk
Kommune	1130 - Strand
Tema	Industri og næring
Periode	1900-1999
Kjelde	Temaplan for kulturminne og kulturmiljø 2018-2022
Vernestatus	Anna vern, Kulturminneplan

Skildring

Stålverket på Jørpeland vart etablert i 1910 under namnet Stavanger Electro Staalverk A/S. Grunnleggjaren var Thomas Henrik Poulsson frå Stavanger. Tilgang til elektrisitet frå Jørpelandsånå og ei isfri hamn gjorde at stålverket vart bygd på Jørpeland. Den nye industrien transformerte Jørpeland frå å vere ei lita bygd til å bli ein moderne industristad. Jørpeland var ein viktig del av den industrialiseringa som skjedd i Noreg, tidleg på 1900-talet. Fabrikken fremstår i dag som relativt godt bevart med mesteparten av den opprinnelege bygningsmassen intakt.

Omfang

Kulturmiljøet omfattar den eldre delen av stålverket på Jørpeland.

Regional interesse

Stålverket på Jørpeland har kulturhistorisk og arkitektonisk verdi som representant for industrialiseringa av Noreg tidleg på 1900-talet. Etableringa av stålverket har hatt ei avgjerande tyding for utviklinga av Jørpeland frå bygd til industristad.

Sårbarhet og forvaltning

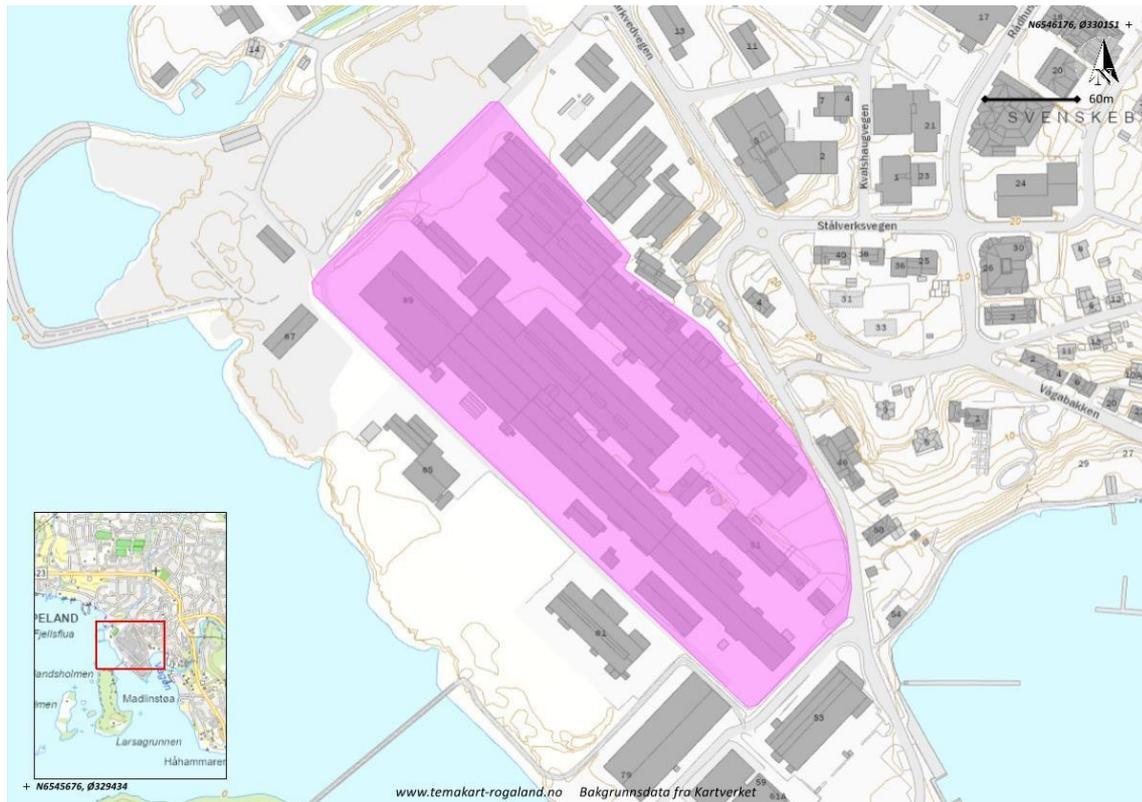
Den beste måten å bevare industrimiljøet i Jørpeland sentrum på, vil vere fortsatt drift av stålverket, men framtida har i fleire år vore uviss. I skrivande stund er det ikkje produksjon ved stålverket.

Frå stålverksområde

Vedlegg til regionalplan for kulturmiljø
Sist endret 23.05.2023

Kartutsnitt

Avgrensning pr. 28.10.2022

Jørpelandsåna - Sagholmen

id	90
Namn	Jørpelandsåna - Sagholmen
Kommune	1130 - Strand
Tema	Industri og næring
Periode	1800-1999
Kjelde	Temaplan for kulturminne og kulturmiljø 2018-2020
Vernestatus	Hensynssone (pbl), Kulturminneplan

Skildring

Det har vore sagbruk i Jørpelandsvågen sidan byrjinga av 1600-talet. Langs Jørpelandsåna hadde ein tilgang til både vasskraft og tømmer.

Nordvest i kulturmiljøet ligg Jørpeland brug, eller "fabrikken" som det vert kalla. Dagens bygning vart oppført i 1891 etter at den gamle brann ned. På Jørpeland Brug vart det drive sagbruk, og sidan møbelfabrikk. I 1910 vart bygget kjøpt av stålverket som nytta det som lager fram til 1990-talet.

Nabobygget til Jørpeland brug er kraftstasjonen Jørpeland 1, som stod ferdig i 1912. Vatn vart frakta til kraftstasjonen i røyr frå ein ny demning i Skjedshavn, om lag 700 meter frå kraftverket. Frå kraftstasjonen er det bygd ein nesten 100 meter lang kanal for å frakte vatnet vidare til sjøen. Jørpeland 1 var det fyrste kraftverket som leverte elektrisk straum til stålverket.

Sør for Jørpeland brug og kraftverket ligg tre eldre bustadhus.

Omfang

Området omfattar Sagholmen, Jørpeland Brug og den gamle kraftstasjonen. I tillegg er begge sider av Jørpelandsåna med, frå utløpet til fylkesveg 523.

Regional interesse

Kulturmiljøet "Jørpelandsåna - Sagholmen" fortel om utviklinga til Jørpeland som industristad. Denne forteljinga er eit døme på utviklinga av industrialiseringa av Noreg, tidleg på 1900-talet.

Sagbruksindustrien var viktig frå 1600-talet, men tidleg på 1900-talet etablerte stålverket seg på Jørpeland. Begge desse næringane var knytta til - og heilt avhengige av - vasskrafta frå Jørpelandsåna.

Sårbarhet og forvaltning

Området er sårbart for større inngrep.

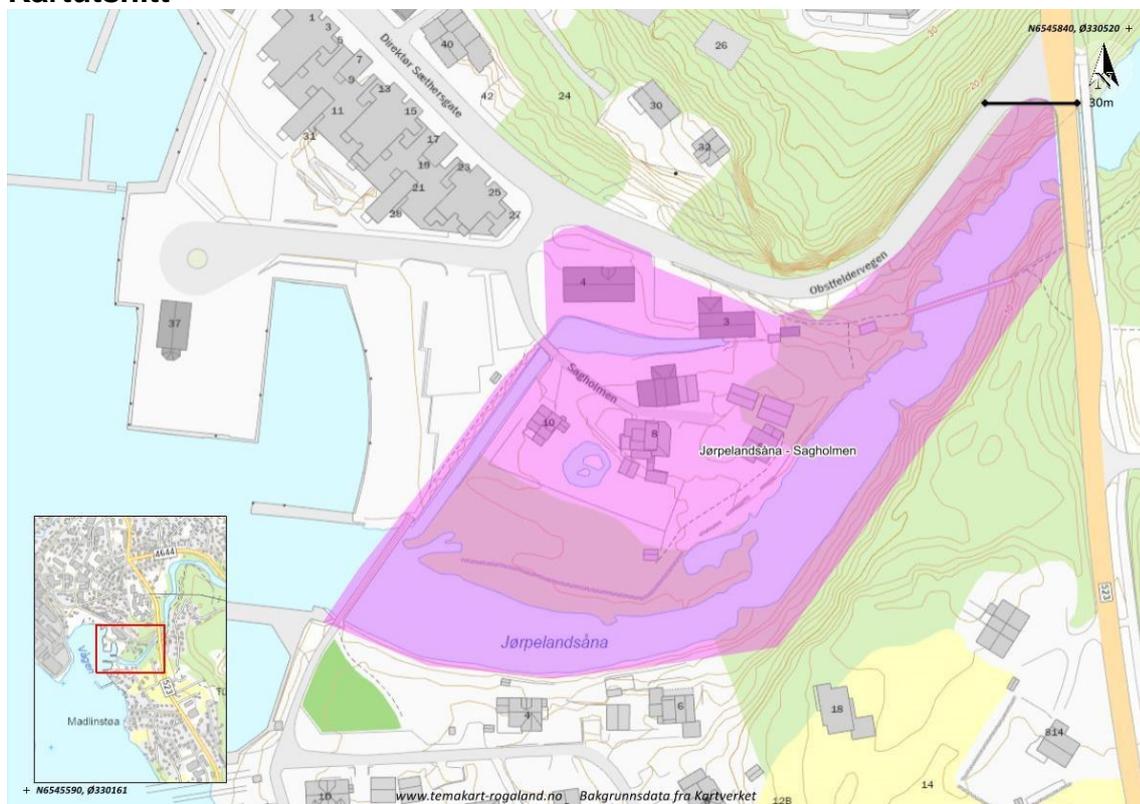
Ein del av planområdet i nord er regulert til omsynssone H570 i områdeplan for Jørpeland sentrum, ein plan som vart vedteken i 2016.

Vedlegg til regionalplan for kulturmiljø
Sist endret 23.05.2023
Hovedbilde

Jørpelsåna bruk og kanalen.

Kartutsnitt

Avgrensning pr. 28.10.2022

Kolabygda-Meling-Nordland

id	94
Namn	Kolabygda-Meling-Nordland
Kommune	1130 - Strand
Tema	Landbruk og kulturlandskap
Periode	1800-1899
Kjelde	Kulturminneplan Forsand kommune, vedtatt 2019
Vernestatus	Kulturminneplan, Kulturminneloven

Skildring

Kulturmiljøet "Kolabygda-Meling-Nordland" ligg ved Høgsfjorden og var ein del av gamle Forsand kommune. Innanfor området finn ein fleire godt bevarte gardar med bygningar frå 1800-talet.

Nord i området ligg garden Nordland, der både våningshus, forpaktarbustad, løe, eldhus, vedhus og naust er bevarte. Bygningane er frå 1800-talet og fire av dei er registrerte med høgaste verneklasse(A) i SEFRAK-registeret.

På sørsida av Bosteberget finn ein Meling, eller Kolabygda. Her har ein fleire gardstun med SEFRAK-registrerte bygningar. Naustrekka i Melingviga har spesielt høg verdi, med to naust i verneklasse A. Her finn ein òg ei gravrøys frå forhistorisk tid. Røysa er automatisk freda og syner at området er nytta i lang tid.

Omfang

Kulturmiljøet "Kolabygda-Meling-Nordland" omfattar den verneverdige busetnaden frå 1800-talet på begge sider av Bosteberget.

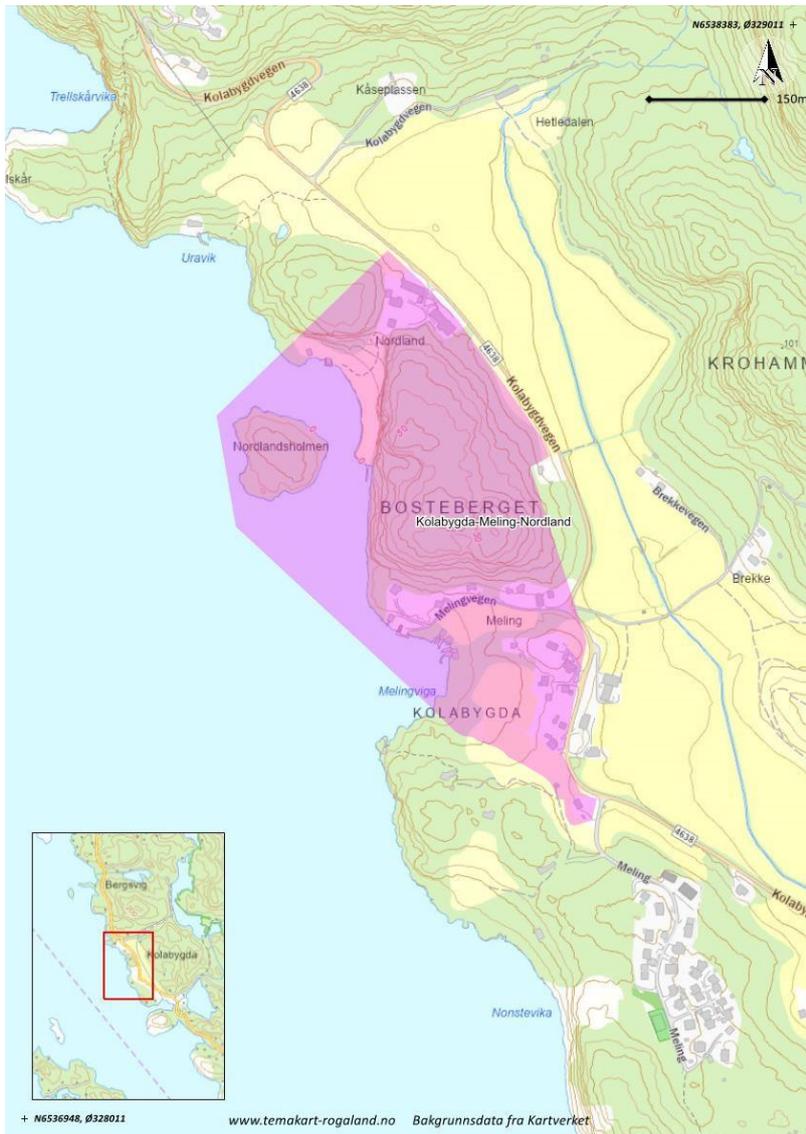
Regional interesse

Kulturmiljøet i "Kolabygda-Meling-Nordland" har høg verdi som representant for gardsdrift på 1800talet. Både bygningane og landskapet framstår som godt ivaretatt og med høg autentisitet. Fleire av bygningane har høg aldersverdi og arkitektonisk verdi. Ei automatisk freda røys gjev området stor aldersdjupne.

Naustrekka i Melingviga

Vedlegg til regionalplan for kulturmiljø
Sist endret 23.05.2023
Kartutsnitt

Avgrensning pr. 28.10.2022

Dalen Kraftverk

id	100
Namn	Dalen Kraftverk
Kommune	1130 - Strand
Tema	Industri og næring
Periode	1900-1924
Kjelde	Temaplan for kulturminne og kulturmiljø 2018-2022, Strand historielag
Vernestatus	Kulturminneplan

Skildring

Langs Jørpelandsåna ligg Dalen kraftverk - med eitt gammalt og eitt nytt kraftverk. Det nye kraftverket vart ferdigstilt i 2011 og står ved sidan av den gamle kraftstasjonen Jørpeland 2 frå 1919. Den gamle kraftstasjonen i Dalen vart bygd i samband med at det vart bestemt at verksemda på Stålverket på Jørpeland skulle heil-elektrifiserast og behovet for elektrisk kraft vart større. Bakgrunnen for denne avgjerdsla var at prisane på kol hadde auka betydeleg og det var vanskelegare å få tak i, etter at den første verdskrigen hadde brote ut. Ved kraftverket står det også ein gammal maskinistbustad som er bygd i stein.

Omfang

Kulturmiljøet består av ein gammal og ein ny kraftstasjon, samt ein gammal maskinistbustad.

Regional interesse

Den gamle kraftstasjonen på Dalen kraftverk er nært knytta til stålverket på Jørpeland og må sest i samanheng med denne industrien. Kraftverket er dermed del av ei svært viktig regional og nasjonal industrihistorie som strekkjer seg gjennom 1900-talet.

Kraftverket og maskinistbustaden er bygd i stein, og har arkitektonisk verdi.

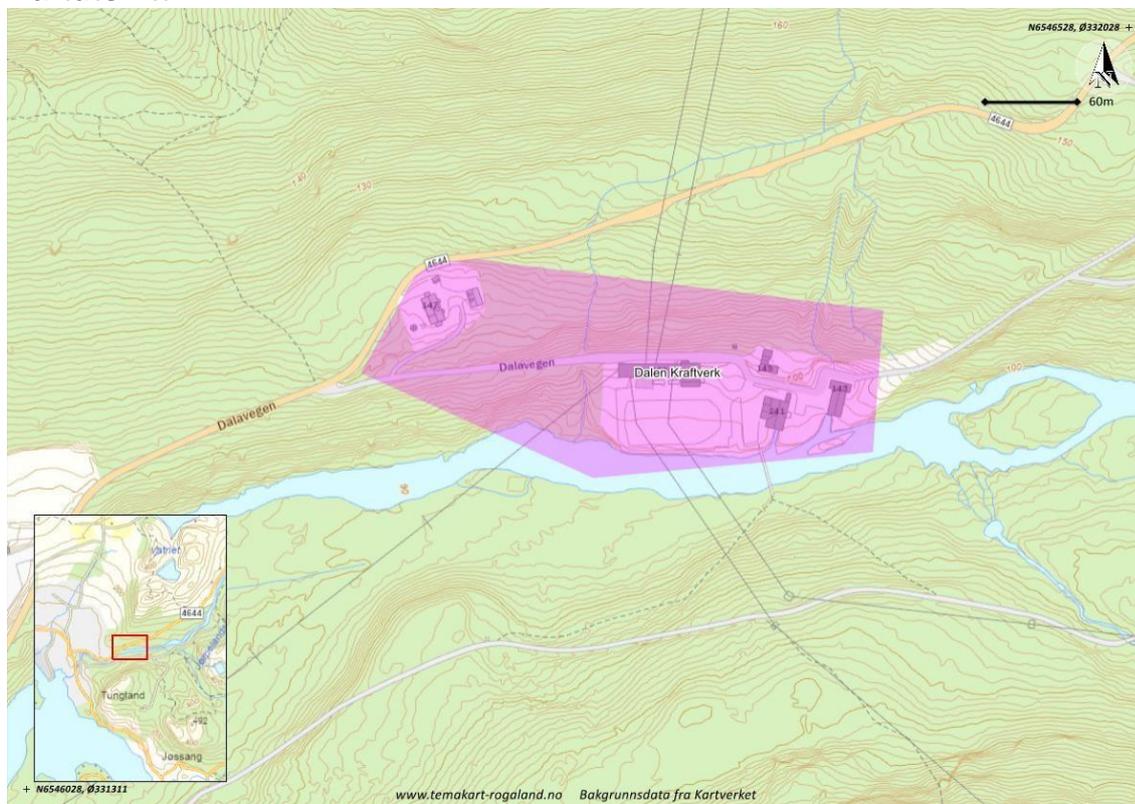
Den gamle kraftstasjonen er ikkje i funksjon, men blir brukt som atelier og vert leigd ut til festar og samkomer, og på den måten har kraftverket også ein bruksverdi.

Hovedbilde

Maskinistboligen

Kartutsnitt

Avgrensning pr. 28.09.2022